ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

İsgəndərova Pərvanə

Şəki şəhər 11 saylı tam orta məktəbin tarix müəllimi

055 756 49 14

HEYDƏR ƏLIYEVIN SIYASI IRSI VƏ MÜASIR AZƏRBAYCAN DÖVLƏTÇILIYININ FORMALAŞMASı

Xülasə

XX əsr Azərbaycan tarixində dövlətçilik ideyasının formalaşması və möhkəmlənməsi prosesi mürəkkəb ictimai-siyasi mərhələlərdən keçmişdir. Bu prosesin mərkəzində dayanan əsas siyasi fiqurlardan biri Heydər Əliyev olmuşdur. Onun fəaliyyəti həm sovet dövründə, həm də müstəqillik illərində Azərbaycan dövlətçiliyinin qorunması və inkişaf etdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müasir Azərbaycan dövlət modelinin institusional əsaslarının yaradılması, milli maraqlara əsaslanan xarici siyasət kursunun müəyyənləşdirilməsi və sosial-iqtisadi sabitliyin təmin olunması birbaşa onun adı ilə bağlıdır.
Açar sözlər: dövlətçilik ideyası, siyasi fiqur, müstəqillik illəri

Summary

The process of formation and strengthening of the idea of statehood in the history of Azerbaijan in the 20th century has gone through complex socio-political stages. One of the main political figures at the center of this process was Heydar Aliyev. His activities are of great importance in terms of the protection and development of Azerbaijani statehood both in the Soviet period and in the years of independence. The creation of the institutional foundations of the modern Azerbaijani state model, the determination of a foreign policy course based on national interests, and the provision of socio-economic stability are directly related to his name.

Keywords: idea of statehood, political figure, years of independence

Резюме

Процесс формирования и укрепления идеи государственности в истории Азербайджана в XX ве ке прошел через сложные социально-политические этапы. Одной из главных политических фигур в центре этого процесса был Гейдар Алиев. Его деятельность имеет огромное значение с точки зрения защиты и развития азербайджанской государственности как в советский период, так и в годы независимости. Создание институциональных основ современной модели азербайджанского государства, определение внешнеполитического курса, основанного на национальных интересах, и обеспечение социально-экономической стабильности напрямую связаны с его именем.

Ключевые слова: идея государственности, политическая фигура, годы независимости

I. Sovet dövründə idarəçilik təcrübəsi və milli kadr siyasəti

Heydər Əliyevin 1969-cu ildə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçilməsi respublikanın sosial-iqtisadi həyatında yeni mərhələnin başlanğıcı oldu. Həmin dövrdə Azərbaycan iqtisadiyyatında struktur dəyişiklikləri aparıldı, sənayeləşmə prosesi sürətləndirildi və respublikanın ittifaq miqyasında mövqeyi gücləndirildi.

Xüsusilə milli kadr siyasəti diqqətəlayiqdir. Onun təşəbbüsü ilə yüzlərlə azərbaycanlı gənc keçmiş SSRİ-nin aparıcı ali məktəblərinə göndərilmiş, gələcək dövlət idarəçiliyi üçün peşəkar kadr bazası formalaşdırılmışdır. Bu siyasət müstəqillik dövründə dövlət aparatının sabit fəaliyyətində mühüm rol oynamışdır.

Sovet dövründə toplanmış idarəçilik təcrübəsi sonradan müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulması prosesində praktiki baza rolunu oynamışdır.

II. 1993-cü ildən sonra siyasi sabitliyin bərpası və dövlət quruculuğu

1991-ci ildə müstəqilliyin bərpasından sonra Azərbaycan ciddi siyasi və iqtisadi böhranla üzləşmişdir. Hakimiyyət böhranı, vətəndaş qarşıdurması və Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi dövlətçiliyi təhlükə altına almışdı. 1993-cü ildə Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı ölkədə sabitliyin bərpası istiqamətində dönüş nöqtəsi oldu.

Onun rəhbərliyi ilə 1995-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası qəbul edildi. Bu sənəd hüquqi dövlət quruculuğunun əsasını qoydu və hakimiyyət bölgüsü prinsipini təsbit etdi. Dövlət institutlarının formalaşdırılması, hüquq-mühafizə sisteminin yenidən təşkili və ordu quruculuğu prosesi sistemli xarakter aldı.

Heydər Əliyev dövlət müstəqilliyini milli ideologiyanın əsas elementi kimi dəyərləndirirdi. Onun məşhur ifadəsi dövlətçilik konsepsiyasının ideoloji dayağını əks etdirir:

“Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əbədidir, dönməzdir, sarsılmazdır.” Bu tezis müasir Azərbaycan siyasi düşüncəsinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir.

III. Neft strategiyası və iqtisadi təhlükəsizlik modeli

Müstəqil Azərbaycanın iqtisadi inkişafında 1994-cü ildə imzalanmış “Əsrin müqaviləsi” xüsusi yer tutur. Bu müqavilə ölkəyə böyük həcmdə xarici sərmayənin cəlb olunmasına və enerji sektorunun modernləşdirilməsinə şərait yaratdı. Enerji siyasəti yalnız iqtisadi deyil, həm də geosiyasi əhəmiyyət daşıyırdı.

Heydər Əliyev enerji strategiyasını dövlət müstəqilliyinin iqtisadi təminatı kimi qiymətləndirirdi:

“Bizim neftimiz Azərbaycanın müstəqilliyinin təminatçısıdır.”

Bu yanaşma nəticəsində Azərbaycan beynəlxalq enerji bazarında mühüm aktora çevrildi, ölkənin maliyyə imkanları genişləndi və sosial-iqtisadi sabitlik təmin olundu.

IV. Xarici siyasət kursu və beynəlxalq inteqrasiya

Heydər Əliyevin xarici siyasəti balanslaşdırılmış və praqmatik xarakter daşıyırdı. O, həm Qərb dövlətləri, həm də region ölkələri ilə qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq prinsiplərinə əsaslanan münasibətlər qurmağa çalışırdı. Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlara inteqrasiyası sürətləndirildi və ölkənin diplomatik nüfuzu artdı.

Xarici siyasətin əsas prioritetləri aşağıdakılar idi:

- Dövlət müstəqilliyinin beynəlxalq səviyyədə möhkəmləndirilməsi
- Ərazi bütövlüyünün müdafiəsi
- Regional əməkdaşlığın inkişafı
- Enerji diplomatiyasının gücləndirilməsi

Bu strategiya nəticəsində Azərbaycan regional geosiyasi sistemdə mühüm mövqe qazandı.

V. Azərbaycançılıq ideologiyası və milli kimlik məsələsi

Heydər Əliyevin siyasi irsində azərbaycançılıq ideyası xüsusi yer tutur. Bu konsepsiya milli birlik, dil və mədəniyyətin qorunması, dövlətçilik şüurunun formalaşdırılması prinsiplərinə əsaslanırdı. O vurğulayırdı:

"Hər bir azərbaycanlı harada yaşamasından asılı olmayaraq Azərbaycanı öz vətəni bilməlidir."

Bu fikir diaspor siyasətinin və milli həmrəyliyin ideoloji əsasını təşkil etmişdir. Azərbaycançılıq ideologiyası müstəqil dövlətin mənəvi-siyasi dayağı kimi çıxış etmişdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Əliyev, Heydər. *Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əbədidir.* I–XX cildlər. Bakı: Azərnəşr, 1997–2003.
2. Əliyev, Heydər. *Müstəqilliyimiz əbədidir.* I–X cildlər. Bakı: Azərnəşr, 1997–2003.
3. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Hüquq ədəbiyyatı nəşriyyatı, 1995 (son dəyişikliklərlə).
4. Qasımlı, Musa. *Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti (1991–2003).* Bakı: Elm, 2003.
5. Azərbaycan tarixi. VII cild (XX əsr və müasir dövr). Bakı: Elm, 2008.
6. Əsrin müqaviləsi və Azərbaycanın enerji strategiyası. Bakı: Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkətinin nəşri, 2004.
7. Heydər Əliyev və Azərbaycan dövlətçiliyi. Elmi məqalələr toplusu. Bakı: Elm və Təhsil, 2003.